

Када православци обележавају новогодишње и божићне празнике?

У средствима информисања у Србији веома често, нарочито у време обележавања новогодишњих и божићних празника, је присутно питање о реформи Јулијанског календара, усвојеног на предлог делегације Српске Православне Цркве 1923. године на Свеправославном конгресу у Цариграду. Прецизније речено поставља питање његове примене код аутокефалних православних Цркава, које то нису учиниле до сада. У тим коментарима видљив је покушај да се укаже како се наводно ради о прихватању Григоријанског календара, односно одступању од Јулијанског календара, при чему се показује значајно неразумевање суштине календарског питања.

Удружење Милути Миланковић, које своје програмске активности усмерава на изучавање Миланковићевих радова који се односе на реформу Јулијанског календара, сматра да произвољна тумачења у јавности нису корисна, стварају конфузију и да је неопходно јавности представити чињенице о настанку и развоју календарског знања са гледишта математичке и астрономске теорије мерења и рачунања времена, историји календарских знања од најстаријих времена до данас, митолошкој и теолошкој подлози календара, као и историји настанка и модификацијама најпознатијих календара, све до специфичног доприноса Милутина Миланковића реформи православног календара.

Ради објективног сагледавања овог изузетно значајног питања заинтересованима препоручујемо књиге „Календарско знање и допринос Милутина Миланковића“ и *Срби и календарско питање* у издању Удружења Милутин Миланковић у којима се могу добити квалитетне и објективне информације о календарском питању, посебно о реформи Јулијанског календара, као и о ставу Српске Православне Цркве о овом, за њу, изузетно значајном питању.

Овом приликом желимо да укажемо на неколико битних информација из наведених књига, које могу помоћи бољем разумевању ове проблематике.

Током настанка и развоја цивилизације, човек је успоставио низ система који су му омогућили међусобно комуницирање и сарадњу у циљу стварања повољнијих услова за егзистенцију и будући развој. Један од таквих система био је и систем за мерење и рачунање времена, који је у употреби познат као *календар*. Календар као комуникациони систем, вероватно је први и најстарији производ људског духа настао као резултат достигнутог степена научног знања.

Тачност и уредно понављање (периодичност) кретања Сунца, Земље и Месеца, обезбедили су поуздан основ за рачунање времена. Основне мерне јединице из овог астрономског циклуса су: **дан** (заснован на трајању ротације Земље око сопствене осе), **месец** (заснован на трајању циклуса у којем се Месец нађе у истом положају у односу на Сунце и Земљу) и **година** (заснована на трајању револуције Земље око Сунца).

Време које је потребно Сунцу да се из тачке пролећне равнодневице из које је пошло поново врати у њу, назива се тропском годином и износи 365 дана, 5 сати, 48 минута и 46 секунди. За потребе рачунања времена тј. за потребе свакодневног живота, неопходно је да се из две дате природне временске јединице, дана и тропске године, образује календар у коме година *садржи цео број дана*, и при томе се, што је могуће више, приближава вредности тропске године.

Пошто календар усклађује различита трајања циклуса кретања планете Земље и других небеских тела, *који не стоје међусобно у целобројним релацијама*, гомилају се разлике између конвенционално усвојених календарских циклуса и астрономских циклуса. Те разлике током дужих периода постају уочљиве и могу произвести одговарајуће практичне проблеме у организацији живота људске заједнице.

Због акумулиране разлике између календарске и стварне (астрономске) године, током историје се прибегавало увођењу посебних интеркалационих правила за реформе календара. Те реформе су увек биле изузетан догађај и увек у тесној вези с политичком ситуацијом и верским правилима. Њихово усвајање зависило је од снага које га уводе и од жеље друштва да их прихвате. На пример, прихватање Грегоријанског календара трајало је преко три столећа.

Коначни резултат је постојање великог броја историјски забележених календара, од којих су многи и данас у употреби, као и велики број предлога за календарске реформе. За нас су најинтересантнији Јулијански и Грегоријански календари, па следи кратак приказ њиховог развоја и примене.

Оба календара имају порекло из старог египатског календара и дуго су се користили као јединствен календар под различитим именима. Календарска годину у старом египатском календару је имала сталну дужину од 365 дана. Годишње журење овог календара према природи износило је 5 сати, 48 минута и 46 секунди (скоро четвртину дана). Зог тога, 238. године пре наше ере, египатски календар је реформисан. Одлучено је да се сваке четврте године уведе један преступни дан, Овим поступком, календарска година добила је средњу дужину 365 дана и 6 сати, чиме се значајно приближила тропској години (разлика је износила свега 11 минута и 14 секунди).

Египатска реформа календара постала је основа римског, потом хришћанског календара, пошто хришћанска црква није створила свој посебни календар. Прву реформу римског календара увео је римски цар Јулије Цезар, 47. године нове ере, па се тај календар назива јулијански. У такав календар, црква је уградила своја свештена времена с богослужењем и распоредила прославе црквених празника. Богослужни круг непокретних празника ослођен је на јулијански календар без проблема. Међутим, тешко је и изазовно било да се распореде покретни празници, Васкрс и остали од њега зависни.

Јулијански календар је израчунао египатски астроном Сосиген. По овом календару, година износи 365 дана и 6 сати. Пошто календар мора имати дане који су везани за дневни циклус, тих 6 сати се сабере за 4 године, тако да свака четврта година има 366 дана. То је такозвана преступна година. Разлика између тропске и календарске године је износила као и код реформисаног египатског календара 11 минута и 14 секунди. У почетку, то није значило много, али током времена су дани заостајали за тропском годином па је комисија Римске цркве предложила реформу календара, коју 1582. године прихвата папа Гргур (Григорије) XIII, по коме је реформисани календар добио назив Григоријански, иако се у пракси најчешће користи назив Грегоријански. Средња дужина године у реформисаном Грегоријанском календару износила је 365 дана, 5 сати, 49 минута 12 секунди, чиме је разлика између тропске године и средње календарске године сведена на 26 секунди. Грегоријански календар су прихватиле све западне хришћанске и протестанске цркве.

Све православне цркве, укључујући и Српску православну цркву, нису прихватиле реформисани календар, поред осталог, због могућност да се обележавање Ускрса поклопи са Јеврејском пасхом.

Како Јулијански календар сваке четврте године и даље има преступну годину, почетком 20. века разлика од почетних 10 дана повећала се и износила је 13 дана. Уколико не дође до реформе Јулијанског календара, разлика, односно кашњење, у наредна три века износиће по један дан па ће разлика у 24. веку бити 16 дана а у 100. веку (9901. године) износиће 78 дана. Даља рачунања показују да ће у времену од 48 900. до 48 999. године, разлика износити чак и читаву годину, тако да ће завршна година тога века каснити годину и један дан. У том случају, Јулијански календар ускратиће православним верницима једно празновање Ускрса и осталих празника, јер кашњење за целу једну годину значи да је Јулијански календар пропустио да региструје цео један обилазак Земље око Сунца.

Године 1923, васељенски патријарх Мелетије IV сазвао је Конгрес источноправославних цркава, уз позив за хитну реформу Јулијанског календара. На предлог државних и црквених званичника, Миланковић је, заједно са црногорско-приморским митрополитом Гаврилом Дожићем, учествовао на Конгресу. Задатак је био да званично представе предлог државе и Српске православне цркве за реформу Јулијанског календара који је урадио календариограф Максим Трпковић.

Одлазећи 1923. године на Свеправославни конгрес у Цариграду, Миланковић је уважао сугестије тадашњег министра вера Љубе Јовановића о нужности реформе календара:

„Ваља, дакле, остварити такав календар који потпуно одговара захтевима науке, али подесити његов ход тако да се не одвоји на пречац од григоријанског, већ се постарати да се савије у страну тек онда када григоријански календар почне испољавати своју нетачност. Разлика између та два календара сме бити само оно што следује из непосредних чињеница астрономске науке.“

Пошто учесници Конгреса нису прихватили српски, нити остале предлоге, Миланковићу је било поверено да потражи излаз из тешког стања у које је било запало календарско питање. Рформа календара коју је Миланковић предложио не задир у суштину Јулијанског календара, јер задржава његову структуру, исправља календар до крајње могућих граница, а празновање Ускрса се поверава астрономском израчунавању месечевих мена како би се сачувала одлука да се не поклопи са јеврејском пасхом. Из Јулијанског календара изостављају се 13 дана колико је календар каснио од Првог васељенског сабора у Никеји 325. године.

На основу новог предлога распореда преступних година, календар је добио средњу дужину године од 365 дана, 5 сати, 48 минута и 48 секунди. Тиме је добијена до сада највећа тачност календара у коме се календарска година разликује за само 2 секунде од садашње дужине тропске године, што значи да ће се дан вишка појавити тек за 43.200 година, док ће се код Грегоријанског календара јавити већ 4.100. године.

Од усвајања Миланковићевог предлога реформе православног календара, прошао је већ скоро цео век. Усвојена реформа није још увек примењена у неколико цркава – Руској православној цркви, Српској православној цркви, Јерменској православној цркви,

Антиохијској православној цркви, Јерусалимској православној цркви и на Светој гори. За разлику од њих Васељенска патријаршија, Александријска православна црква, Румунска православна црква, Бугарска православна црква, Кипарска православна црква, Грчка православна црква и Грузиска православна црква су усвојиле и користе реформисани календар. Обележаваће Божића и осталих непокретних празника код православних цркава које су усвојиле реформисан јулијански календар се поклапа са датумима из Грегоријанског календара. Међутим, Ускрс и остали покретни празници се обележавају по канонским прописима Јулијанског календара који су испоштовани у реформисаном Миланковићем календару. ***Према томе, све православне цркве обележавају Ускрс и остале покретне празнике истога датума, што је најочигледнији доказ да реформисани Јулијански календар и Грегоријански нису истоветни, иако су Миланковичевом реформом доста уједначени (испеглани).***

Иако је Конгрес у Цариграду усвојио реформисан Јулијански календар на предлог Српске православне цркве (Миланковић је био члан делегације), остаје нејасно зашто Српска православна црква ***није прихватила свој предлог.***

Констатовано је да би примени реформисаног календара требало да претходи интензивније информисање верника и грађана о суштини реформе како се не би наметнуло мишљење да је реч о прихватању Грегоријанског календара.

Јединствено је мишљење да треба остати према ранијим ставовима да питање избора тренутка почетка примене реформисаног Јулијанског календара треба препустити мудрости Српске православне цркве у оквиру општег сагледавања релација унутар Цркве и у српском народу, као и релација с другим хришћанским црквама и другим народима.